

Життя — це послідовність неминучих подій і подій, що їх можна було б уникнути, але їх або не уникнули, або, зрештою, навіть прагнули, і то з усіма наслідками, які вони зумовлюють.

Уже рік, як ми з Франом живемо в селі. Ми переїхали, бо лікарі сказали мені: якщо хочеш мати дитину, народжуй тепер, бо ми маємо змінити твоє лікування, а ті інші методи лікування не сумісні з вагітністю. До того ж тобі не двадцять років.

Я завжди думала, що якоїсь невизначеної пори, відомої під назвою Колись-у-Майбутньому, мені хотілося б мати дитину. Я, звичайно, вважала, що, коли настане слухна мить, я створю свою родину. Я б ніколи не подумала, що мені доведеться вирішувати це питання так раптово, з учора на сьогодні. Тієї миті, коли довелося вирішувати, я анітрохи не мала того, що називають материнським інстинктом, мала тільки обов'язок вирішити і діяти. Якби мене змушували вибирати три або чотири роки тому, я б не знала, що діяти, бо напад тривоги вбив би мене. Але, слухайте, на щастя (щастя тут просто слово), уже якийсь час, як у мене минув страх перед дорослими постановами. Гаразд, я матиму дитину, і матиме й Фран, хіба я знаю, бо я більше боюся не мати її, ніж мати. Про всяк випадок, якщо прокинусь колись у п'ятдесят років і пошкодую про постанову, не ухвалену двадцять років тому.

Для Франа наше теперішнє місце стало справжнім відкриттям, негостинним, позбавленим ласки Господа простором, де можна спокійно й недорогою коштом жити на березі моря. Чудове місце, щоб ростити дитину далеко від забруднень і поспіху міста. А для мене це були всі мої літні вакації в дитинстві.

Ми приїхали туди жити теж улітку, коли ще було багато відпочивальників. Переважно арагонців, більшість яких

мали там будинки ще з доби переходу до демократії після Франко, і вони приїздили з пляжними холодильниками, забитими вщерть лотками з курячими грудками і динями, а як харчі закінчувались, їхали в супермаркет “Mercadona” і купували знову.

А коли у вересні арагонці виїхали, з’ясувалося, що ми самі разом з іще чотирма людьми в усьому селі. Сусідами, які жили найближче до нас, були жінка з Сагунта і її син, що жив разом із нею. Але не думайте, що маленький, нещодавно він відзначив свої сорок років. Був самотній. Уже жодна людина ніколи не провідувала їх. Вони жили самі, і таке життя, здавалося, тривало споконвіку. Голоси в них були однаковісінькі, і це дивувало мене. Чуючи, як вони розмовляють, я ніколи не знала, хто кому відповідає. Вона має ім’я, яке Фран нездатний запам’ятати: Марагда. Це добре, вона й Франа не називає на ім’я. Каже йому Ернест, і то невідомо чому. Фран усвідомлює, що не знає, як її звуть, і тому завжди під час розмови уникає потреби називати її ім’я. А от вона — ні, бо щиро переконана, що його звуть Ернест, і немає нічого дивного, що вона так думає, бо щоразу, коли гукає Ернеста з садка до садка, Фран обертається й відповідає.

Там був ще один чоловік, ім’я якого ми не знали, проте — між собою, не в живі очі — називали його Нельсоном, бо здавалося, ніби він зазнав кораблетрощі в одязі, який мав на собі; він і двоє малих собак, — тобто малих не за віком, а за розміром, прив’язаних мотузкою до його пояса, — вони врятувалися й лишилися тут.

Він завжди ходив у сірому капелюху рибалки, у сірих шортах із кишенями збоку, в темно-бордовій тенісці, сірій курточці з тих, які мають багато кишень, як у дослідника, та у відкритих шкіряних сандалях. І ходив так і влітку, і взимку. Мав довге сиве волосся, але не дбав про нього, як, скажімо, актори Джеф Бريدжес або Ричард Гір, навіть у думці такого не майте. Мав невеликі темні неспокійні очі, як у хом’яка, і ніколи не розмовляв, майже ніколи. Інколи

дивився на нас, коли випадково натрапляв, як ми заходили в дім чи сідали в машину або виходили з дому чи машини, і дивився так, наче от-от мав щось сказати, але не казав ніколи. Я жодного разу не бачила, щоб він усміхався. І щоб розмовляв з іншими людьми. Тільки він і двоє прив'язаних собак, один спереду, другий ззаду. Навіть собакам не казав нічого. Усі троє були мовчазні й немов відсутні, як-от коли ходиш серед людей, а відчуваєшся зовсім самотнім.

А ще мій улюблений сусід. Навіть не знаю, як і звідки починати. Але ж ось: хтось в агентстві нерухомості, коли ми підписували договір про оренду будинку, сказав, що Артуро — добрий хлопець. Він схожий на актора Альберта Пла, ви впізнаєте його.

Коли ми приїхали у фургоні з речами й вивантажували меблі, було дуже жарко, пригадую, був перший день серпня, і я почула голос за плечима:

— Вибачте, це ваша?

— А ти, певне, Артуро, — сказала я, хоча не мала жодного сумніву.

«Ваша» — це досить велика прісноводна черепаха, яку він тримав на двох складених докупі долонях. Та ні, серед хаосу привезених із Барселони речей черепахи не було.

Артуро — немов сторож села. У своєму будинку він може жити безкоштовно в обмін на догляд решти будинків громади, зокрема й нашого. Він завжди ходив у спортивному костюмі з тактелю і з наполовину здавленою сигаретою “*Winston*” у вустах, яку брав двома пальцями. Але ця обставина, як і брак цілої низки зубів, не мала значення. Адже мою найбільшу увагу в Артуро привертало те, що він цілий день, атож, кричав на своїх собак. Мав їх аж п'ять. І ще п'ятеро котів. Котам він давав спокій. Зате на собак гиркав цілісінський день. І то так, наче чекав відповіді від них. За час, поки ми жили в селі, я з'ясувала, що їх звать Нікі, Вікі, Бруто, Роко (чи Рокко, не знаю, як слід писати) і Лула.

Оскільки мене непокоїла властива Артуро манера горлати на собак, немов він Тарзан у джунглях і скликає тварин

або пастух, що наказує козам спуститися з гірського хребта Монтсії, я інколи спостерігаю його з-поміж найвищих рослин свого саду. Він завжди штовхає візок із супермаркету, повний усілякого мотлоху і причандалля, більше мотлоху, який бере невідомо звідки і возить із місця на місце. Інколи я думала, чи не є він, можливо, одним із тих людей, яких викрали на інопланетний космічний корабель, проте багато, багато років тому, а згодом, після ретельного вивчення, лишили в цьому селі, де людям притаманні поведінкові коди, яких він не розуміє, і його єдине завдання — домогтися, щоб коли-небудь котрийсь із його п'яťох собак, трохи знервованим, як і ми всі, відповів йому: «Що? Чого ти хочеш?».

Ми живемо в найманому будинку. Хотіли б і купити будинок, але не маємо досить грошей. А гроші, які маємо, призначені для реалізації двох планів:

План А.

Це план Франа і полягає у грі в лотерею “*Primitiva*”. Оце й усе. Дії для реалізації цього плану відносно прості: треба лише раз чи двічі на тиждень їздити в лотерейний кіоск і купувати квитки. А потім раз чи двічі на тиждень зазирати в інтернет, можливо, з певною надією, що виграв. Однією з рис Франа, якою я захоплююсь і водночас не розумію її, є те, що після багатьох років гри він зберігає ту надію непорушною. Перевіряє лотерейний квиток так, наче вперше. І абсолютно переконаний, що рано чи пізно виграє. Про це можна здогадуватися, чуючи його твердження на кшталт «Коли ми виграємо в лотерею»; «Ти ще побачиш, як ми виграємо»; «Ми повинні виграти, бо потребуємо року відпочинку».

Слід сказати, я не люблю цей план. Адже, річ зрозуміла, статистично більш імовірно, — я читала про це, — що нас уразить блискавка, ніж ми виграємо в лотерею. Я віддаю перевагу стратегії, яка мінімально залежить від моїх дій. Тому й виробила другий план:

План Б.

Він полягає у створенні дивовижного хіта. Адже Фран музикант. Він збирає інструменти, на яких уміє грати.

Я — ні. Я перекладачка і, хоч скільки докладаю зусиль, не вмю робити більш нічого. Скажімо, коли я танцюю, можна з острахом думати, що в мене трапиться: інсульт чи інфаркт. А от Франу властива плавність рухів, він — як тут сказати вам? — проворний, мов злодій. І має вишуканий смак у музиці, авжеж. Ця чеснота трохи ускладнює ситуацію, коли треба створити один дивовижний хіт, і тим, хто не знає, я розкрию задум: ідеться про музичну тему, яка тріумфуватиме, наче пісні «Макарена» або «Асерехе», давши нам змогу жити з ренти.

Але тут є одна річ: адже план Франа забагатіти завдяки грі в лотерею аж ніяк не видається мені реалістичним. Таким украй нереалістичним, що більш здійсненним видається, — уявімо собі таке, — план, що я навчуся грати на ударних інструментах, ми вдвох створимо музичний гурт і складемо пісню, яка облетить увесь світ. На цьому ми стоїмо. На цьому й на народженні дитини, і обидва проєкти певною мірою самі себе живлять: адже, зрештою, якщо ми хочемо купити будинок, то хотіли б зробити там ремонт, але ж не будемо витрачати гроші на будинок, який не належить нам, правда? Крім того, щоб не переживати, що нас викинуть на вулицю: нас, дитину і ударні інструменти, а потім іди дивись, що робити далі.

Не знаю, чи нам пощастить, безперечно, ні, бо мені видається безумством і намір створити музичний гурт (а тут, у Дельті, дехто ще й досі називає рок-гурти групами: такий-то має групу), і змога купити будинок за гроші від успіху нашого єдиного дивовижного хіта, бо в ньому ростиме ота гіпотетична дитина, яку ми хочемо народити. Але дивіться і знайте: якщо ми маємо план, краще, щоб він тишив нас. Тож, якщо не вийдемо зі своєї скрути, принаймні добре проведемо час, намагаючись вийти з неї.

Тепер, коли я повернулася жити в село, я не можу не згадати синьйора Марію щоразу, коли проходжу перед її колишнім будинком.

Синьйор Марія була родом із Масденверже і товаришувала з моєю бабусею Марією Терезою. Щоб ви не втратили орієнтацію, я скажу, тепер уже знаю, що від мого села до Масденверже чотирнадцять кілометрів, але в дитинстві мені здавалося, ніби синьйор Марія має бути принаймні з іншої планети. Під час франкістської диктатури вона жила у Франції й була, звичайно, пов'язана з тамтешніми каталонцями, звідки і властивий їй акцент, що видавався мені дуже мудрованим (бо, поміж інших мовних особливостей, казала «оцевой», а не «цей»).

Синьйор Марія і моя бабуся Марія Тереза бачилися тільки влітку, коли зустрічалися в селі Сол-і-Мар¹ на одному з пляжів громади Алканар, де кожна мала свою хатину. Мене на ціле літо лишали в бабусі з дідусем, які тоді видавалися мені старими, але тепер я думаю, що їм і шістдесятьох років ще не було, і лишали щоліта, скільки я пам'ятаю себе, аж поки в мене почалися менструації, які збіглися з віком, коли я вже не хотіла й далі їздити в село.

Бабуся й дідусь жили там у хатині з середини червня, а батько-мати привозили мене першого липня. Лишали саму, бо сестру, що народилася, коли мені було п'ять років, спершу не возили, кажучи, що бабусі буде забагато клопоту, а потім, коли сестра досить виросла, щоб не мочити ліжко, вона збагнула, що два місяці на рік може мати привілей бути єдиною донькою, і тому завжди вдавалася до якоїсь витівки, щоб лишитися вдома з батьком-матір'ю. Тільки-но я з'являлася в хатині, бабуся казала мені: а тепер ходімо привітаймо синьйора Марію (бабуся вимовляла слово «синьйор» саме так, через «и»), я хочу показати їй, як ти виросла з минулого літа. Тож я думала, ніби всі мої заслуги полягають лише в тому, що я не можу спинитися і росту, та й росту; бабуся

¹ Більш відомому під іспанською назвою Мар-і-Сель (Марісель). — Тут і далі примітки перекладача.

пишалася й моїми кучерями, і я не одразу збагнула, що вони мої, а не її, бо бабуся завжди казала всім: подивіться на ці кучері, вони мої.

Синьйор Марія мала морську свинку (тепер її частіше називають *cobai* через іспанське слово *cobaya*, а давніше ми називали її *conillet d'Índies*), що їла помідори чері (давніше маленькі помідори називали чері), які вирощувала сама її господиня. Можете уявити собі, що влітку, коли мені показували морську свинку, я з радості мало не лускала. Мені дозволяли не тільки пестити маленьку лагідну і слухняну тваринку, існування якої не мало ніякої мети, а й споживати те, що їла свинка: ми могли ділитися тими немов створеними для гри помідорчиками, які, здавалося мені, походять, як і сама синьйор Марія, з якогось екзотичного місця. Можливо, з Масденверже. Як добре подивитись, і вже з відстані часу, я, можливо, пов'язувала екзотику з Масденверже тому, що всі завжди казали: у Масденверже впала *globo*, повітряна куля (тож не думайте, ніби на півдні ми називали кулю *globus*, ні). І першою людиною, від якої я почула ці слова, була синьйор Марія. У Масденверже впала повітряна куля. Невже? Коли? Як це сталося? Таке стається завжди, відповідала вона. І справді, цей такий трохи дивний феномен стався й нині в комарці Монтсія; не те що в Масденверже всякчас падають кулі, це сталося тільки раз наприкінці XIX сторіччя, от тільки, якщо вимовиш назву цього села перед кимсь місцевим, старшим за сорок років, він скаже тобі, немов за інерцією, не відриваючи очей від газети або не відвертаючись від телевізора: у Масденверже впала повітряна куля.

А тепер ще одна річ, яка бентежила мене і, на цьому місці тексту, думаю, бентежить і вас: я хочу сказати, що я, хоч і мала, все-таки знала, що жінка — це сеньйора, а чоловік — сеньйор, от тільки синьйор Марія з якоїсь причини уникала цього поділу, набувши чоловічого роду.

Удавшись до такого людського намагання знайти норму, яка розвіє мій сумнів, чому деяких жінок трактують як синьйора, я в свої шість або сім років уявляла собі, ніби

таке трактування має відповідати певному статусу, як-от, скажімо, коли жінка овдовіла.

І справді, чоловік синьйора Марії помер багато років тому. Вона не шукала іншого і ніколи не згадувала чоловіка. Немов стала жити іншим життям. Я б сказала вам, як звали її чоловіка, але я не знаю, бо ж про нього говорили дуже мало. І це попри те, що я цілі вечори, всі літні вечори, проводила в садку синьйора Марії, чуючи здаля її розмови з моєю бабусею, а я тим часом гралася з морською свинкою і їла з нею помідори.

Бабусі розмовляли про рослини, про ті, які найкращі. «Ця рослина тримається все літо, це, Маріє, бур'ян, але в нього дуже гарна квітка, схожа на балерину». А мені той бур'ян подобався: з першим сонячним промінням квіточки тієї рослини складалися, — ішли спати, за словами бабусі, то була моя перша почута метафора; бабуся ніколи не знала, що таке метафори, але вживала їх, — а ввечері ті нічні квіти знову прокидалися й красувалися цілу ніч, розкриваючись у формі жінки в святковому вбранні. Ті квіти зачаровували мене. Усі барви світу були представлені в кожній із тих тендітних квіточок, які танцювали в ритмі дня і ночі.

І все-таки моя улюблена квітка — бугенвілія. Проте я, безперечно, не знаю, чи насправді вона подобається мені тільки тому, що хатина, де я безліч разів жила влітку, розмовляючи з бабусею про прості речі, стояла серед бугенвілій. «Шиють отак, візьми наперсток, так ти не поколешся». Або ж бабуся вчила мене на терасі прати одяг руками з м'яким милом, «це найкраще, яке є». Або терпляче куховарити, але цього я так і не навчилася. Таким було життя моєї бабусі, і я не знаю, чи вона була згодна з ним чи ні, чи їй подобалося її життя, а чи вона віддала б перевагу якомусь іншому, бо, здається, ніхто ніколи не запитував її про те.

В усякому разі те, що бабуся вміла робити дуже добре, їй подобалося робити, тож їй подобалося дбати про рослини. А мені подобалося дивитись, як ті дії подобаються бабусі, а оскільки їй у житті не пропонували робити щось

більше, — бабуся мала бути саме такою, — вона годинами повільно й ретельно збирала опале листя з-під кожної рослини в своєму садку, і ще більшу кількість годин наспівувала пісні іспанською мовою, то були єдині, які вона знала, тож більше ніколи не згадуємо про це. А починаючи з весни, величезна бугенвілія коло входу завдавала багато клопоту, дуже багато. Її доводилось щодня підживлювати, але ж вона така гарна, казала бабуся, що треба милуватися нею. І завжди спонукала мене нюхати, казала «нюхай, ці квіти не пахнуть, а оці пахнуть». Я, озираячись назад і пригадуючи ту добу, гублюся в хмарі ароматів, текстур і барв, коли змішувалися червона, жовта, зелена і фіалкова, знову відчуваю на дотик бабусині літні сорочки, які здавались шовковими, хоча не були такими, і свіжесеньке м'яке мило в руках під нещадним сонцем, чую запах обіду, що повільно готувався в кухні з газовою плитою і зберігав увесь аромат любові, бо я завжди думала: якщо хтось готує для тебе повільно, це тому, що він дужче любить тебе. І досі, якщо схвильовано дихаю, відшуковуючи своє дитинство, мені ледь паморочиться в голові.

Інколи розмовляли й про дітей. Синьйор Марія мала двох, хлопця і дівчинку. Мені знадобився якийсь час, щоб збагнути, що насправді їх звать не Хлопець і Дівчинка. (Зрозуміти, що вони повинні мати інші, конкретні імена, мені допоміг факт, що бабуся, говорячи про хлопця, змінювала артикль, тож був уже не *Elnoi*, а *Lonoi*). Діти лишилися у Франції і втратили нагоду бути родом із Масденверже, думала я. Синьйор Марія теж засмучувалася, що діти лишилися там, але, покірною долі, казала, що життя вирішує по-своєму. Тут вона завжди робила паузу, немов у музичному творі, й додавала: а відтоді все йде, як іде.

Я вже зрозуміла, що синьйор Марія вживає деякі слова, яких не вживаємо ми, це був результат спілкування з каталонцями за кордоном. Згодом я дізналася, що то були слабкі, тобто ненаголошені займенники. Мене те все чарувало. Морська свинка, маленькі помідори, каталанська мова з мудрованим акцентом, поважні розмови про квіти, про те,

як готувати рибу, яку купила бабуся на вечерю: «Жуану Жозе подобалося, коли я робила йому так», тобто готувала рибу; не подумайте, ніби жінки розмовляли про інтимні стосунки. Але найдужче мене дивував чоловічий рід, у якому говорили про синьйора Марію. Адже не тільки моя бабуся, а й інші сусіди в тому селі називали її так.

Синьйор Марія була висока і струнка, сама собі шила одяг і мала короткі сиві коси: «Я обтяла їх, коли приїхала в Париж». Річ нормальна, я б теж ходила з короткими косами, якби жила в Парижі. Можливо, навіть фарбувала б губи червоною помадою, якби жила в Парижі. «І, збагни, коли в мене з'явилося перше сиве пасмо, я всі коси зафарбувала під сивину. Це не мало для мене ніякого значення! Подумай, тієї доби я в двадцять п'ять років уже мала сивину: адже нашому поколінню дісталось багато страждань». Як минуло багато років, я подумала, що там, у Франції, синьйор Марія, певне, потрапила під вплив Енді Воргола, бо мала таку саму зачіску, як у нього, та й він пофарбував своє волосся під сивину в двадцять три роки, щоб видаватися старшим, — дія, до якої я й сама ставилася прихильно в різних життєвих ситуаціях, і не знаю, хто мене надихав: синьйор Марія чи Енді Воргол; в усякому разі, поки що тієї прихильності ніколи не було досить, щоб справді пофарбуватися.

Останнього літа, яке я провела в хатині у бабусі й дідуся (в селі, де не було бару, крамниці, асфальтованих доріг), я мала чотирнадцять років. Того року батько-мати привезли мене, як і завжди, таки першого липня, але з тією відмінністю, що я приїхала не сама, бо привезла з собою увесь багаж підліткових літ. Я раптом почувалася дурнуватою, усе змушувало мене соромитись, я не знала, про що розмовляти з бабусею і дідусем, не хотіла нічого робити і хотіла робити все, ще не вміла нудитись і з подивом дивилася на всіх і на все.

Бабусю, ми провідаємо синьйора Марію? Вона померла. Бабуся була неделікатна. Не мала й ніжності, нічогісінько не тямилася в психології. Для неї існували тільки ясні, очевидні речі. Атож, померла, померла: розбирайся з цим, як можеш.

Хай йому біс, синьйор Марія була єдиною іскрою сучасності, яку я відчувала в ті літні періоди спеки, мух, комарів, сонних розмов і здертих колін, коли сама вчилася їздити на велосипеді по гравійних дорогах.

Я схопила велосипед і зупинилася перед хатиною синьйора Марії. Дивилася на порожню клітку в саду, де торік улітку спала морська свинка. Що сталося з нею? Того літа я мала намір запитати бабусину подругу, чи знає вона, що її називають синьйор Марія у чоловічому роді. Я була в тому віці, коли ні з ким не хотіла розмовляти, крім цікавих мені людей, тож яка прикрість, синьйор Марія справді цікавила мене, але померла, я вже ніколи не побачу її, і з цим неможливо змиритися.

Торік улітку вона казала, що навчить мене шити такий одяг, як у неї, не такий, як одяг моєї бабусі, що також шила, і то дуже добре, проте найчастіше сорочки, завжди щедро прикрашені квітами і строкатими барвами, але кроїла їх так, наче для Деміса Руссо.

Коли я запитала бабусю, від чого померла синьйор Марія, відповіла, що від тяжкої хвороби, і тепер, певне, приїдуть діти забрати речі з хатини, бо її, мабуть, виставлять на продаж, ще побачимо, хто її купить. Було б добре, якби хтось із тутешніх, а не якісь інші французи, ми не розуміємо, що вони кажуть, і ніколи не знаємо, чи вони критикують нас, а чи сміються нам у вічі.

Того року я не хотіла лишатися в бабусі на все літо. Хотіла побути лише тиждень. Коли в неділю на обід приїхали батько-мати, я заявила, що повернуся разом із ними, і ця моя постанова не спонукала їх спалахнути радістю, їхні очі не засвітилися, не було святкування з обіймами, шампанським і тістечками, але ж, слухайте, я їхня донька, тож їм довелося забрати мене.

Перше ніж сісти в машину, я хотіла піти й востаннє поглянути на хатину синьйора Марії. Можливо, наступного літа там уже не буде тих самих рослин, та й хатина матиме не такий вигляд, якщо її зрештою куплять якісь французи,

а мені був потрібний зоровий образ, щоб зберегти його. Але, вирішивши піти, поглянути на хатину й докладно запам'ятати її, я не знала, що зі мною от-от станеться одна з тих подій, які змінюють тебе назавжди.

Це все роїлося в моїй голові, коли я побачила автомобіль із французьким номером. А по саду ходили молоді чоловік і жінка. «Діти!» — подумала я одразу і, вдавшись до надзусиль, щоб подолати свою природжену несміливість, ще й поєднану з підлітковим віком, крикнула: «Привіт!» — хоча за звичайних умов, коли мені доводилось звертатися до когось невідомого, я спершу подумки проказувала фразу, яку мала висловити, і планувала, що казатиму далі залежно від різних можливих відповідей, але в тому випадку я немов кинулась у прірву, усвідомлюючи, що від мене вже не залежить, що я казатиму після привітання, що вже надто пізно відступати, скажімо, з наготованим запитанням, чому вашу матір називали в чоловічому роді синьйор Марія. Отже, коли вони обернулися в мій бік, я вирішила зробити паузу, мов у музичному творі, й подумала: життя вирішує по-своєму, а потім — ще одне зітхання — усе йде, як йде.

Мабуть, заскочені та заінтриговані моїм зухвалим звертанням, обоє підступили до мене. Мали, мабуть, по двадцять із гаком років, були смагляві й одягнені так, наче верталися з весілля, вона — з лискучою стильною зачіскою, а він дивився мигдалевидними очима. Я, зашарівшись так, що мало не вмирала, представилась: я Жина, донька, гаразд, онука сеньйори Марії Терези, що живе в отій хатині. А ви діти синьйора (я наголосила це слово) Марії? Я тяжко сумую з приводу смерті вашої матері. Я подала їм руку, а вони дивилися на мене, даючи зрозуміти, що я говорю принаймні мовою звірів.

Чоловік, як я зрештою зрозуміла, був сином і розмовляв убогою каталанською мовою з французьким акцентом. Та дівчина — його подружка, а в хатині є ще й донька, Елізабет. Яке елегантне ім'я. Невдовзі Елізабет вийшла на ганок, і, я сказала б, небесна музика звучала тільки в моїй голові.